

2.6. AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG KERESETI HOZAMA MAGYARORSZÁGON, 2002–2022*

VARGA JÚLIA

Ebben az alfejezetben azt mutatjuk be, hogy az elmúlt huszonegy évben miként változott az iskolai végzettséghez kapcsolható kereseti prémium Magyarországon iskolázottsági kategóriák szerint. Hat iskolázottsági kategóriát különböztetünk meg: a legfeljebb általános iskolai végzettséget (ezt tekintjük referenciacsoportnak), az érettségit nem adó szakmunkásképzésben szerzett végzettséget, az érettségit is adó középfokú szakképzésben szerzett végzettséget, a gimnáziumi érettségi végzettséget, a főiskolai vagy BA/BSC végzettséget és az egyetemi vagy MA/MSc végzettséget.

Mincer (1974) itt használt klasszikus egyenlete nem ad oksági eredményeket, nem szűri ki a torzító hatásokat, így például a képességek torzító hatását, ami az eredményeket felfelé torzízza, vagy a szelekciós torzítások hatását, melynek következtében a „valóságosnál” kisebb hozamokat becsülhetünk (lásd erről például Kézdi, 2004). E korlátok ellenére a Mincer-egyenlet a kidolgozása óta eltelt 50 évben a munka- és oktatás-gazdaságtanban a legszélesebb körben használt egyenletté vált, akár a legegyszerűbb, ebben az alfejezetben is alkalmazott formájában, akár a magyarázó változók körét bővítve. Megszámlálhatatlanul sok eredmény született különböző országokra, időszakokra (lásd ezek összefoglalását például Patrinos, 2024).

A modell tartós népszerűségét magyarázza, hogy a tapasztalatok szerint eredményei elég jó közelítést adják a valós hozamoknak (lásd például Lemieux,

2006), és ha időben hasonlítjuk össze a keresztmetszeti regressziók becsléseit, ami oktatáspolitikai célokból nagyon fontos lehet, a kereseti hozam *változásáról* megbízható képet kaphatunk, akkor is, ha az egyes évek kereseti hozamait torzítvá becsültük.

Adatok, módszerek

A becslésekhez a KRTK Adatbankjában elérhető, harmonizált Bértarifa-felvételek 2002–2022 hullámaint használtuk, amelyek évtől függően 100–230 ezer munkavállalói megfigyelést tartalmaznak. A Bértarifa-felvételeket 2019-ig a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, illetve jogelődje hajtotta végre. 2019-ben az adatfelvétel a KSH-hoz került át, és az adatgyűjtésben komolyabb változások történtek.¹ Ezért, a kereseti hozamban 2018 és a 2019 között mért változások egy része az adatfelvétel változásainak következményei is lehetnek, ezt az ábrákon egy szaggatott vonallal jelezzük.

A kereseti regressziókban a függő változó a bruttó keresetek logaritmusára volt, a magyarázó változók pedig a legmagasabb végzettséget jelölő kétértékű változók, a munkában eltöltött évek száma, ami a munkatapasztalat mérőszáma, valamint annak négyzete szerepelt. A becsléseket elvégeztük a teljes munkaképes korú népesség mintájának (2.6.1. ábra) és a teljes, legfeljebb 35 évesek mintájának felhasználásával is (2.6.3. ábra), hogy lássuk, hogy milyen kohorszhatások lehetnek a teljes népességre számított eredmények mögött. Ezekben a becslésekben a nemet jelző kétértékű változó is szerepelt a magyarázó változók között. Emellett becsléseket végeztünk az összes, munkaképes korú férfiak és az összes munkaképes korú nők mintájának felhasználásával is (2.6.2. ábra). Értelemszerűen ez utóbbi becslésekben nem szerepel a nemet jelző magyarázó változó.

Minden specifikációban a vizsgált huszonegy évre évenként külön-külön kereseti regressziókat futtatunk, majd az egyes iskolázottsági kategóriák becsült együtthatóit átszámítottuk százalékos hozamokra,² és a százalékos hozamokat ábrázoltuk.

* A jelen cikk a Központi Statisztikai Hivatal Bértarifafelvételei adatállományai felhasználásával készült. Az ebben foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag a jelen cikk szerzőinek mint szerzőknek a szellemi termékei.

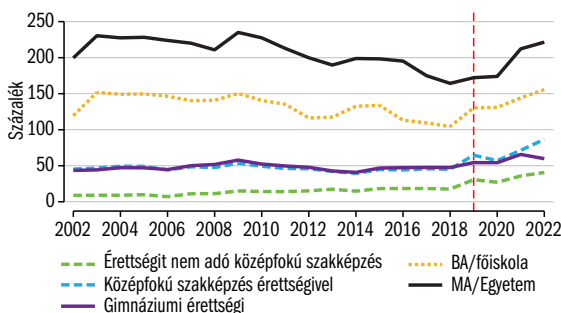
¹ 2019-től kezdődően megváltozott az adatgyűjtés vonatkoztatási hónapja, a keresetek számítási módszere és azok köre is, akikre az adatgyűjtés kiterjedt. A változásokat részletesen összefoglalja Varga (2024), 128. o., III. keretes írás.

² A kereseti regressziókban, amelyben a függő változó a keresetek logaritmusára, ha a becsült együtthatók közel vannak a nullához, akkor azok százalékos hozamként értelmezhetők. Abszolút értékben magasabb együtthatók esetén a hatás már csak közelítőleg százalékos, ezért a százalékos hatást a következő formula segítségével kaphatjuk: $(e^{\beta} - 1) \times 100$, ahol β a regressziós becslés eredményeként kapott becsült együttható, e pedig a természetes logaritmus alapja.

Kereseti hozamok 2002–2022

A 2.6.1. ábra a teljes munkaképes korú népességre mutatja az iskolaivégzettség-kategóriák százalékban becsült kereseti hozamának a változását 2002 és 2022 között, a 2.6.2. ábra a nemek szerint külön-külön futtatott regressziók eredményeit közli. Az ábrák tehát azt mutatják be, hogy egy adott végzettségi csoportba tartozók átlagosan hány százalékkal kerestek többet a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknél, ha kiszűrjük a nem és a gyakorlati idő hatását a keresetekre.

2.6.1. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama 2002–2022 (teljes munkaképes korú népesség)



Forrás: Saját számítások a Bértarifa-felvételek adatai alapján.

A felsőfokú végzettségűek a teljes időszakban rendkívül magas kereseti hozamot realizáltak. Az MA/egyetemi végzettségűek kereseti prémiuma 2002 és 2009 között 200–230 százalék körüli értékek között hullámzott, majd 2018-ig csökkenni kezdett, ezt követően ismét növekedést látunk. 2022-ben 221 százalék volt az MA/egyetemi végzettségűek kereseti prémiuma. Magas, de ennél kisebb hozamot lehetett megfigyelni az BA/főiskolai végzettségűek esetében. A kereseti hozamuk változása az MA/egyetemi kereseti hozamának változásához hasonló pályát járt be. 2002 és 2009 között 150 százalék körül hullámzott, majd 2018-ig csökkent, végül 2018 után ismét nőtt. 2022-ben már nagyobb (156 százalék) volt, mint a megfigyelt időszak bármely évében.

A gimnáziumi és szakgimnáziumi végzettség kereseti hozama a felsőfokú végzettségűek hozamánál jó-

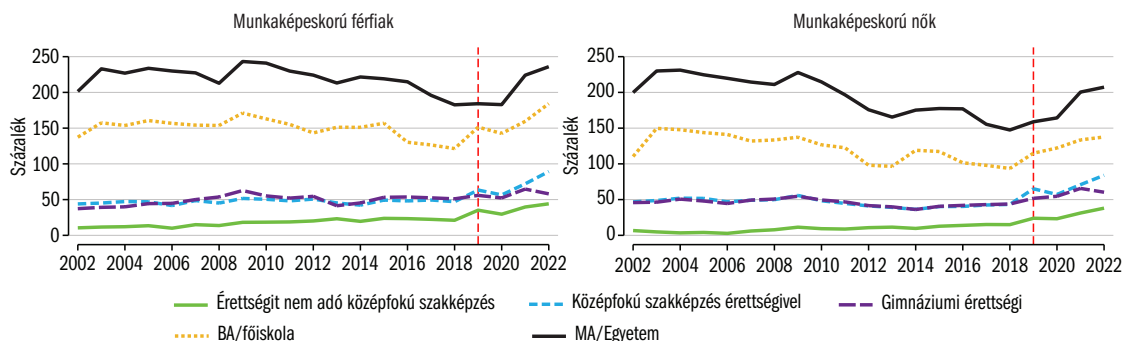
val kisebb, de e két iskolatípus esetében csaknem azonos volt, csak nagyon csekély mértékben különbözött egymástól. Ez azt mutatja, hogy a munkaerőpiac egyformának értékeli az érettségit adó szakképzésben és a gimnáziumban végzeteket, ami arra utal, hogy a középfokú szakképzésben végzetek általános készségeit értékeli inkább, és szakképzettségét kevésbé.

Az érettségi nélküli szakmunkás végzettség hozama rendkívül kicsi volt az általános iskolai végzettséghez képest 2000 és 2018 között, 10–17 százalék között mozgott. 2018 után a kereseti prémium ebben az iskolázottsági kategóriában is nőni kezdett, 2022-ben 40 százalék volt. Az időszak végén látható növekedés ellenére is a hozam nagyjából fele maradt az egyéb középfokú oktatási formákban végzetek kereseti hozamának, ami azt mutatja, hogy a munkaerőpiac sokkal kisebbre értékeli ezt a végzettséget, mint az érettségit is adó képzési formákban szerzeteket.

A férfiak csaknem valamennyi időpontban és iskolázottsági kategóriában nagyobb kereseti hozamot értek el a legfeljebb általános iskolai végzettségű férfiakhoz viszonyítva, mint amekkora kereseti hozamot a nők értek el a legfeljebb általános iskolai végzettségű nőkhöz képest. Kivételt jelentettek 2002 és 2010 között a kétféle érettségit adó iskolatípusban végzetek (2.6.2. ábra).

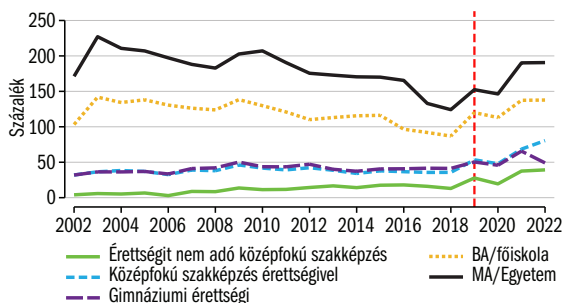
A fiatal kohorszok, a legfeljebb 35 évesek, valamivel kisebb kereseti hozamhoz jutottak a fiatal, legfeljebb általános iskolai végzettségűekhez viszonyítva, mint amekkora kereseti hozamot a teljes munkaképes korú népességben meg lehetett figyelni (2.6.3. ábra). A két felsőfokú végzettségi kategóriában a hozam 2003-tól 2018-ig folyamatosan csökkent, az MA/egyetemi végzettségek esetében gyorsabban, a BA/főiskolai végzettségek esetében lassabban. 2018 után nőni kezdett, és ismét elérte a korábbi szintet. Ennek valószínű az a magyarázata, hogy először, a felsőoktatási expanzió nyomán a felsőfokú végzettségűek kínálata elkezdett felzárkózni a kereslethez, majd a 2014-es felsőoktatási keretszámok csökkentése következtében (lásd erről a 6.4. alfejezetet) ismét nőni kezdett a hiány felsőfokú végzettségűekből.

2.6.2. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama 2002–2022 nemek szerint, teljes munkaképes korú népesség



Forrás: Saját számítások a Bértarifa-felvételek adatai alapján.

2.6.3. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama a legfeljebb 16–35 éves népesség körében 2002–2022



Forrás: Saját számítások a Bértarifa-felvételek adatai alapján.

Összefoglalás

Az iskolai végzettségi kategóriák szerinti kereseti hozamok változása azt mutatja, hogy Magyarországon az időszak elején megfigyelhető felsőfokú oktatási expanzió következtében a felsőfokú végzettségűek kínálata elkezdett felzárkózni a kereslethez, de még ebben az időszakban is nagyon magas kereseti hozamot jelentett a felsőfokú végzettség, vagyis nem látunk a felsőfokú végzettségűek túlkínálatára utaló jegeket. Az időszak végén, amikor a felsőfokú végzettségű fiatalok aránya csökkenni kezdett (lásd erről

a 2.2. fejezetet), ismét túlkereslet alakult ki a felsőfokú végzettségűek iránt, ami növelni kezdte a kereseti hozamokat. A középfokú végzettségűek kereseti hozama jóval kisebb, mint a felsőfokú végzettségűeké. Ezen belül, a két érettségit is adó képzési formában végzettek nagyon hasonló kereseti hozamokat realizáltak, ami azt mutatja, hogy a munkaerőpiac nagyjából egyformán értékeli ezt a végzettséget. Az érettségi nélküli szakképzésben végzeteket viszont – még a legutolsó néhány évben megfigyelhető hozamnövekedés ellenére is – nagyon alacsonyra értékeli a munkaerőpiac

Hivatkozások

- KÉZDI GÁBOR (2004): Iskolázottság és keresetek. Megjelent: *Fazekas Károly–Varga Júlia* (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2004. MMTA KTI–OFK, Budapest, 43–49. o.
- LEMIEUX, T. (2006): The “Mincer equation” thirty years after schooling, experience, and earnings. Megjelent: Jacob Mincer a pioneer of modern labor economics. Springer, Boston MA, 127–145. o.
- MINCER, J. A. (1974): The Human Capital Earnings Function. Megjelent: *Schooling, Experience, and Earnings*. NBER books, National Bureau of Economic Research, Inc., 83–96. o.
- PATRINOS, H. A. (2024): [Estimating the return to schooling using the Mincer equation](#). IZA World of Labor, 278.
- VARGA JÚLIA (szerk.) (2024): *A Bértarifa-felvétel változásai*. (III. keretes írás) Megjelent: A Közsoktatás Indikátorrendszere, 2023. KRTK KTI, 128. o.